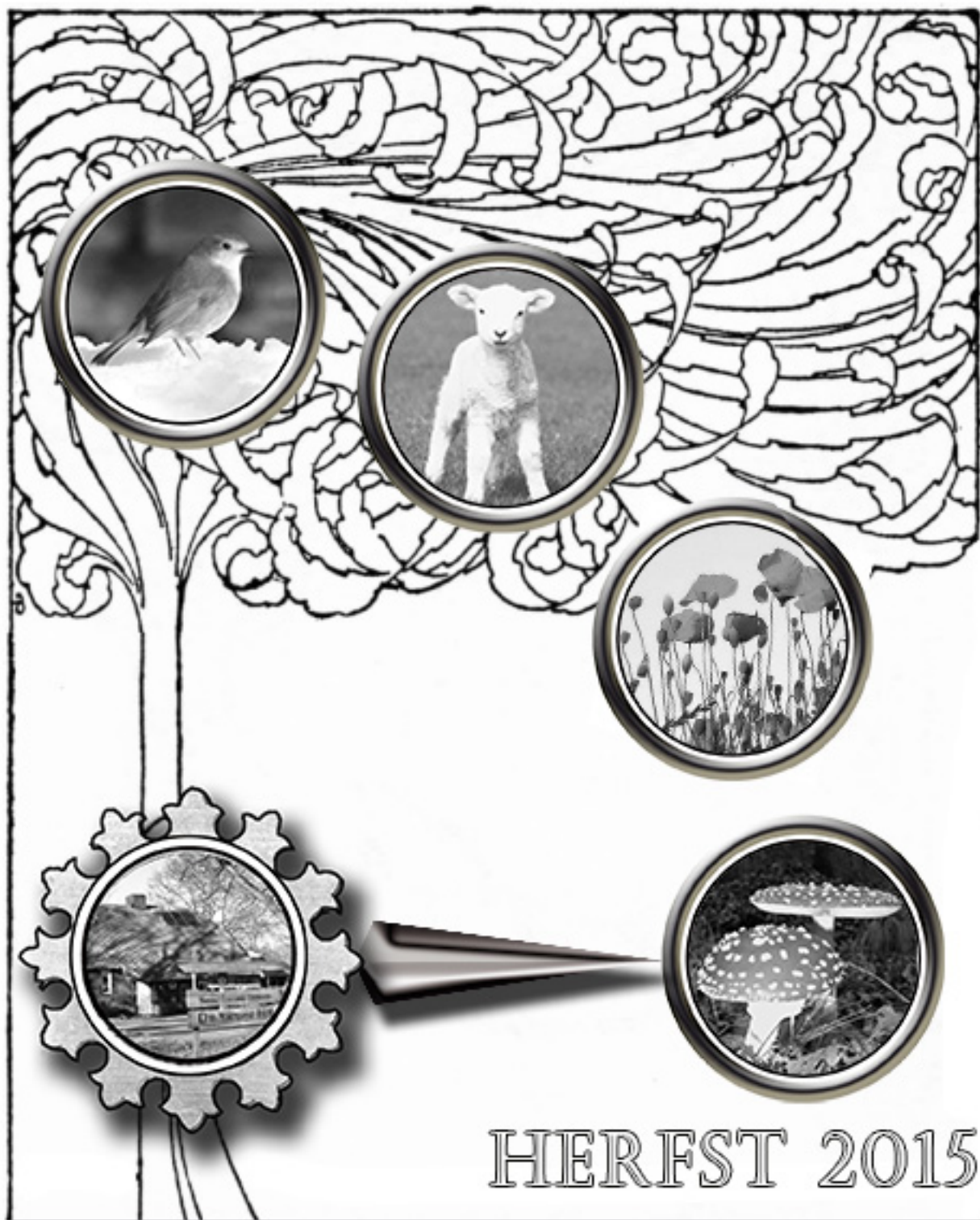

NATUURWIJZER

AFDELING VALKENSWAARD-WAALRE

IN VOOR NATUUR

HERFST 2015

IVN: INSTITUUT VOOR NATUUR-
EDUCATIE EN DUURZAAMHEID

IVN *instituut voor natuureducatie en duurzaamheid is een organisatie van vrijwilligers en beroepskrachten die streeft naar meer natuur en een duurzame samenleving.*

Lidmaatschap

Donateur € 12,50 per jaar,

Landelijk lidmaatschap: lid € 21,25 per jaar.

Met het landelijk lidmaatschap steun je je eigen vereniging en het landelijk IVN.

Donateurs ontvangen 4x per jaar de Natuurwijzer/In voor natuur

Leden ontvangen daarnaast het landelijk IVN-blad: Mens en Natuur.

Lidmaatschap jeugdleden: € 12,50 per jaar.

Lidmaatschap "oudere" jeugdleden: € 17,50 per jaar.

U kunt het bedrag van het lidmaatschap overmaken op:

IBAN:NL19INGB 0001 6112 36 t.n.v. Penningmeester IVN VALKENSWAARD-WAALRE
BIC:INGBL2A

Opzeggen van uw lidmaatschap dient te geschieden vóór 1 december van het lopende jaar .

Schriftelijk: J. Van Heeswijk, Braambeslaan 15, 5552 PE Valkenswaard of

javanheeswijk@onsbrabantnet.nl

Het websiteadres van onze afdeling is: <http://ivn.nl/afdeling/valkenswaard-waalre>

Natuureducatie Centrum D'n Nieuwe Hof,

Bosstraat 25, 5553 CK VALKENSWAARD, telefoon 040-201 83 95

BESTUUR

Voorzitter	Emile Weijters Laurier 16 tel: 040-2075670	5552 GZ	Valkenswaard
1e Secretaris	Anneke Droog Van Heemskerckstraat 18 tel: 040-2014727 E-mail: ivn.valkenswaard-waalre@live.nl	5554 PL	Valkenswaard
2e Secretaris	Frans Vierstraete Sakervalk 11 tel: 040-2015117	5554 MD	Valkenswaard
Penningmeester	Jan van Heeswijk Braambeslaan 15 tel: 040-2015307	5552 PE	Valkenswaard
Leden	Jan Das Tonterstraat 18 tel: 040-2016075	5561 AN	Riethoven
	Ad Baken Molenstraat 83 tel: 040-2015181	5554 JN	Valkenswaard
	Gerrit Klitsie Geenhovense dreef 9 tel: 040-2046951	5552 BA	Valkenswaard
	Ben Putman Mgr. Bannenberglaan 26 tel: 040-2215000	5581 AH	Waalre

Inhoudsopgave:

Inhoudsopgave	pag. 1
Activiteitenoverzicht herfst 2015	pag. 2
Voorwoord	pag. 3
Wist je dat?	pag. 4
Antwoord op het raadsel van ons zomernummer	pag. 5
Raadsel niet opgelost?	pag. 6
Uitje Scholenwerkgroep Aalst	pag. 7
Boomkiemen	pag. 8
De gespleten tong van de slang	pag. 10
Rugstreepadden in valkenswaard	pag. 12
Natuurwerkgroep Waalre	pag. 13
Watercypressen in Schaft op 'Waardevolle lijst'.	pag. 14
Jaarprogramma gidsenochtenden 2015 –2016	pag 15
De 'Parel" van Valkenswaard	pag. 16

Activiteitenoverzicht

HERFST 2015

Woensdagochtend

Elke woensdagmorgen is een vast aantal werkgroepen in en rond D'n Nieuwe Hof actief: de Tuingroep, Documentatiegroep, Vogelwerkgroep en de Leskistengroep.

Woensdagmiddag

In het komende kwartaal wordt voor de jeugd een Natuurdoemiddag georganiseerd van 14.00 – 16.30 uur. Deelnamekosten 1 euro per kind. Bijeenkomen IVN gebouw D'n Nieuwe Hof, Bosstraat 25, Valkenswaard. Let op de publicatie in de pers.

Jeugd-IVN

Voor de bijeenkomsten van de diverse groepen zie de data op onze website.

Vlindertuin Waalre

De tuin is op de dinsdagochtend en woensdagmiddag geopend.

Schoolproject “Vogels in Vogelvlucht”

Behoudens de herfstvakantie vindt er alle dagen van de week een schoolbezoek plaats.

Wandelingen

Zondag 4 okt, 14.00 - 16.00 uur; Herfstwandeling rond het Meertjesven; vertrekpunt: parkeerplaats hoek Bolksheuvel/Vlasrootlaan/Merenstraat, 5582 VC Waalre.

Zondag 11 oktober, 11.00 – 13.00 uur; Paddenstoelenwandeling voor de jeugd; vertrekpunt: parkeerplaats Leenderbos, Valkenswaardseweg afslag Leenderbos, 5595 XR Leende.

Zondag 11 oktober, 14.00 – 16.00 uur; Paddenstoelenwandeling voor volwassenen; vertrekpunt: parkeerplaats Leenderbos, Valkenswaardseweg afslag Leenderbos, 5595 XR Leende.

Zondag 8 november, 14.00 – 16.00 uur, wandeling Oud-Aalst en Diepenvoorde; vertrekpunt voormalige Bibliotheek, Raadhuisstraat, 5582 ZB kerkdorp Aalst (gemeente Waalre).

Vogelwerkgroep

Elke eerste dinsdagavond van de maand, bijeenkomst van de leden van de werkgroep.

Zaterdag 3 oktober; vanaf 07.30 uur, Euro Birdwatch: Trekvogeltellingen; Plaats: De Putberg, Witsemdijk, Soerendonk.

Schoolgidsen Valkenswaard *Woensdag 14 oktober: 09.00 uur. Vertrek vanaf IVN gebouw Met Mari de Bijl naar de oude kweekvijvers. Het gebied ontwikkelt zich prachtig! We proberen zoveel mogelijk in verschillende seizoenen te gaan kijken! Een buitenkansje, want het is normaal niet voor publiek toegankelijk!*

Woensdag 11 november: 09.00 uur in het IVN gebouw

Louis Koolen. Vóór de pauze praat hij over de eik, het onderwerp van het nieuwe project. Het tweede gedeelte gaat over darmen en/of bloedsomloop.

Woensdag 16 december: 09.00—12.00 uuyr:

Kerstochtend voor alle IVN-ers. (ook niet-schoolgidsen zijn welkom)

Natuurwerkgroep Malpie, Waalre en Valkenswaard

Natuurwerkgroepen verrichten op iedere zaterdagochtend werkzaamheden t.b.v. het landschaps-beheer. Wilt u in het najaar deelnemen aan deze activiteit, neem dan contact op met Wim van Stipdonk of Ben Putman voor Waalre (040 2216573 of 040 2215000) of Harrie van de Broek voor Valkenswaard (040 2018239) of Ad Baken (040 2015181).

Nationale Natuurwerkdag:

Zaterdag 7 november 2015: In Valkenswaard: Heide schonen op de Malpie; 09.00 – 12.30 uur; voor de werkplaats zie de berichten in de lokale pers

In Waalre: Heide schonen op de heide a/d Sophiastraat te Aalst; 10.00 uur; zie de berichten in de lokale pers.

Voorwoord

Valkenswaard, 19 september 2015

Beste IVN'r,

De vakantieperiode is weer achter de rug en de meeste vrijwilligers van ons IVN hebben de draad weer opgepakt. Zo zijn de leden van de werkgroep van het Schoolproject druk doende met het voorbereiden van het nieuwe project dat begin 2016 wordt geopend.

Een bijzondere activiteit is de voorbereiding voor de slaappleaats van Sinterklaas in het IVN gebouw in de periode eind november – begin december. Dit project vindt plaats onder coördinatie van de wijkcommissie De Turfberg. Met deze activiteit hopen wij onze bekendheid te kunnen vergroten.

De clubkascampagne van de RABObank heeft onze vereniging geen windeieren gelegd. Ruim € 880,- mochten we ontvangen via deze actie. Ruim 480 stemmen zijn uitgebracht op onze vereniging. Langs deze weg willen we de “stemmers” bedanken voor hun stem op onze vereniging.

Tevens willen we de IVN 'rs, die lid zijn van de RABO-bank, vragen om zich te registreren als RABObank lid, waardoor u stemgerechtigd wordt bij een volgende clubkascampagne in 2016.

Naast de website van onze vereniging zijn we sinds enkele maanden ook aanwezig op facebook. Het facebookadres is “IVN Valkenswaard en Waalre”. Let wel, de pagina is pas gestart en moet nog voldoende vulling krijgen vanuit de diverse werkgroepen.

Het gebouw van het IVN is in 1985 in gebruik genomen. Na dertig jaar is het goed om een inventarisatie te maken van een aantal noodzakelijke en mogelijke onderhoudswerkzaamheden.

Ben Putman en Gerrit Klitsie hebben deze activiteit op zich genomen. De inventarislijst zal uitgangspunt zijn voor het jaarlijkse onderhoudsplan.

Ik wens u, mede namens het bestuur een fijne herfstperiode toe.

*Namens het bestuur
Emile Weijters, voorzitter.*

Wist je dat .....

- Komende najaars-, winter- en voorjaarsperiode de natuur-werkgroepen van Valkenswaard en Waalre weer de nodige werkzaamheden gaan uitvoeren in de natuurgebieden van onze twee gemeenten.
- U mee kunt doen aan de uitvoering van deze beheerswerkzaamheden van de werkgroepen in het najaar. Contactadressen hiervoor zijn: Natuurwerkgroep Waalre 040 2215000 (Ben Putman), Natuurwerkgroep Valkenswaard 040-2018239 (Harrie van de Broek), Natuurwerkgroep Malpie 040 2015181 (Ad Baken).
- Op woensdag 16 september de Slootjesdag voor de jeugd heeft plaatsgevonden.
- Op deze dag, ondanks het regenachtige weer, toch ca. 20 kinderen aanwezig waren.
- Er op deze dag toch nog de nodige opvallende waterdiertjes bewonderd konden worden, zoals de waterscorpioen, larve van de alpenwatersalamander, diverse waterkevertjes, libellelarven, etc.
- Onze afdeling aanwezig was met een stand op de Lage Heide-dag op 19 september 2015.
- De leerlingen van de basisscholen van Valkenswaard, na de grote vakantie, weer gestart zijn met het bezoeken van het schoolproject.
- Er zich weer nieuwe jeugdleden hebben aangemeld.
- De RABO-bank Clubkascampagne voor ons een bedrag van € 885 heeft opgeleverd, met in totaal 333 stemmen waarvan 149 uit Waalre.
- De Vlindertuin in Riethoven weer volledig opgeknapt is incl. bestrating.
- Op de Malpie, in augustus geen eitjes van de vlinder, het gentiaanblauwtje zijn gevonden op de Klokjesgentiaan door onze vrijwilligers.
- De Bosgroep Zuid Nederland, als beheerder van het gebied voor de gemeente Valkenswaard, na gaat denken over mogelijke oorzaken en evt. te nemen maatregelen.
- Onze vereniging de pachtovereenkomst met de gemeente heeft verlengd voor 25 jaar, voor het gebruik van de grond a/d Bosstraat 25 en het opstalrecht.

Antwoord op het raadsel van ons zomernummer:

“Een heel bijzondere weegbree.”

Misschien is het verstandig om er nog maar even het zomernummer van 2015 bij te pakken. Daarin was een heel bijzondere weegbree te zien, de bloemen waren heel afwijkend en het blad was veel steviger en glanzender dan normaal.

Er waren nogal wat reacties. Onze oproep heeft heel wat mensen in beweging gezet! Bij verschillende IVN-ers sloeg het weegbreevirus toe, zij ontdekten tot hun grote verrassing ook op andere plaatsen deze bijzondere verschijning!

Via een biologe in mijn familie kwam ons raadsel op Twitter en op Facebook terecht, waar een hele discussie werd gevoerd. Enkele opties: een stengelaaltje, een galmug een royaal bloeiende ruige weegbree. Maar de meesten waren er toch wel van overtuigd dat het hier ging om de smalle weegbree (*Plantago lanceolata*). De vervorming zou het gevolg zijn van teratologie, een term die gebruikt wordt bij embryonale misvormingen. Bij mensen en dieren leidt dit tot aangeboren afwijkingen zoals een kalf met vijf poten of een baby met twee hoofdjes.

Ook bij planten wordt deze term gebruikt voor allerlei soorten misvormingen. De oorzaken kunnen heel divers zijn: mutaties in de genen, aantasting van de zaden zoals schimmelvorming, gifstoffen in de grond.

Er is veel te weinig onderzoek gedaan om hier een zinnig antwoord op te geven. Van gifstoffen in de grond leek mij hier geen sprake, alle andere bermenplanten zagen er normaal uit. Dus blijft de meest waarschijnlijke optie wat mij betreft toch een erfelijke afwijking. Maar... in dit geval wel een onschuldige! Mooiere, grotere bloemen, steviger en glanzender blad. Geen reden tot ongerustheid dus!

Wel volgend jaar even kijken hoe ze er dan bij staan! We houden het in de gaten!

Nelly van der Burgt

Raadsel niet opgelost?

Op bladzijde 12 van de zomereditie van Natuurwijzer/In Voor Natuur zag ik een tekening staan. "Mooi getekend", dacht ik. Ik fiets nogal veel en de tekening had mij meer geboeid dan ik in eerste instantie dacht. Werkelijk overal zag ik smalle weegbree staan. En op zeker 7 verschillende plaatsen kwam ik de plant tegen die op het plaatje lijkt: de aar heel diep zwart van kleur en apart van vorm en met een bochtige stengel.

Kortom, ik raakte geboeid en dacht: "Ik zal eens een bloem doorsnijden en kijken wat er binnenin te zien is." Binoculair erbij gepakt. Helaas heb ik de doorsnede niet verder kunnen bekijken... Ogen, neus, keel: het water liep eruit en een vervelend gevoel bij de luchtpijp. "Het zal wel homeopatisch zijn," dacht ik, "want je kunt er klachten van krijgen en er klachten mee verhelpen."

Een paar weken later keek ik op teletkstpagina allergieën en zag o.a. maïs en smalle weegbree staan. De paar bijzonder gevormde bloemen/aren die ik had geplukt heb ik buiten gezet. Na 10–14 dagen waren ze niet meer zwart en zagen ze er qua kleur net zo uit als de ons bekende smalle weegbree. Het zwart was verdwenen, de aparte druiventrosachtige vorm was gebleven.

Ik ben op zoek gegaan naar informatie over die bijzondere vorm.

In mijn oude flora van Heimans, Heinsius en Thijsse staat o.a.:

"Geslacht Weegbree (Plantago). Van verschillende soorten van dit geslacht worden niet zelden sterk afwijkende vormen (monstrositeiten) gevonden met vertakte aren of met bladachtig ontwikkelde schutbladen onder of in de aren, of wel met beide tegelijk. De figuurtjes die erbij getekend zijn laten niet die vormen zien die ik bij die bijzondere weegbree heb gevonden.

Knikaarziekte

De geïnfecteerde aarsteel wordt zwart en knikt om. Officiëler gezegd: 'knikaarziekte' (Diaporthe adunca).

De rol van de secundaire plantenstoffen in de smalle weegbree in resistentie tegen

pathogenen en herbivoren wordt knikaarziekte genoemd, een schimmel die de aren van smalle weegbree infecteert.

Op een gegeven moment drong het tot me door dat ik nog maar één ding zag: de smalle weegbree - en wat staan er veel! - en ik besloot daarmee te stoppen. Overigens werd ik met het afkicken geholpen:

- In mijn directe omgeving zijn de bermen gemaaid.
- Opzoeken gaat niet meer, want mijn computer is al twee weken stuk.

Tot slot kan ik jullie wel zeggen:

Achter de soort smalle weegbree (*Plantago lanceolata* L.) mogen de letters z.z.z.a. gezet worden. In deze omgeving **zeer zeer zeer algemeen!**

Of het wellicht een schimmel, gal of wat ook is, misschien wordt het wel een ondersoort; ik vind het een aparte bloem die ik in meer en gevarieerder vormen heb gezien dan op de inspirerende tekening van Toos Geurts-Jeurissen staan.

Fransje van der Schoor.

P.S.

Ik heb nog even gekeken op mijn eerste notitieblaadjes. Daar had ik opgeschreven:

- *Doet denken aan een soort mini mini rozen-gal, een mosgal? Niet dus?*
- *een stukje verder: weegbreegalmug?*

*Ik krijg de indruk dat mijn uitgebloeide bijzondere vorm bloem/aar te maken heeft met de *Jaapiella schmidtii*, de weegbreegalmug.*

Raadsel toch opgelost?

UITJE SCHOLENWERKGROEP AALST OP 1 JULI 2015

Met de scholenwerkgroep Aalst gingen we dit jaar naar het Streekmuseum De Acht Zaligheden en de Tinteltuyn, allebei in Eersel

Met de groep vertrokken we op de fiets met een kleine omweg door een mooi natuurgebied naar Eersel. De fietstocht verliep perfect. Annelies had de tocht heel goed voorbereid. Daar aangekomen gingen we aan de koffie.

Annelies, die als coördinator met het scholengidswerk ophoudt, werd verrast met een hele mooie mussenkast en een prachtige kaart, waarop alle schoolgidsen een bedankje hadden gezet als cadeau. Ze is al dertig jaar actief binnen het IVN. Om eerlijk te zijn, zegt ze dat ze het best moeilijk vond om deze beslissing te nemen. Het scholenwerk en alles er omheen heeft haar heel veel voldoening gegeven.

In het museum kregen we als inleiding een film te zien over de Acht Zaligheden. De verschillende ruimtes waar we doorheen liepen gaven een goed beeld van het leven, wonen en werken van de Kempische mens van 1850-1950. Een aantal van ons herken- den veel voorwerpen van vroeger.

De mooie tuin konden we helaas maar even inlopen, omdat we niet in de zon konden staan vanwege de hitte. We zochten de schaduw op waar we ons lunchpakketje opaten en uiteraard flink dronken. Door de warmte hebben we niet alle werktuigen in de schuren uitgebreid kunnen bekijken. Er was ook nog een leuke winkel.

Op de terugweg fietsten we, zoveel mogelijk beschut, ook nog langs de Tinteltuyn, waar we even in en uit gingen, omdat het niet te doen was vanwege de hitte. Heel veel mooie bloemen, maar je kon zien dat die ook last hadden van de hitte. Later zijn we neergestreken bij de Volmolen met een drankje als afsluiting. Zo waren we eerder terug als gepland, maar we hebben enorm genoten en Annelies en Bep hadden het prima georganiseerd, waarvoor onze dank.

Lieke van den Heuvel

B O O M K I E M E N

*Jong eerste generatie blad, let op het kiemblad
(lang en smal) eronder!*

*1e generatie blad (egaal groen) en het begin van het
2e generatie blad (bont gevlekt)*

*Drie generaties bladen: het kiemblad,
het 1e generatie blad en het 2e generatie blad*

De lente brengt voor veel levende wezens de verjonging van de soort. Plant en dier doen daar ruim aan mee.

Zo ook de bomen die met hun verschillende typen zaden proberen om de soort in stand te houden. Die zaden moeten op tijd de aardbodem bereiken en daar een geschikte plek vinden om te ontkiemen.

Ook de verdere groei zal op een passende plaats moeten gebeuren want boom en plant zijn nou eenmaal voor honderd procent plaatsgebonden. Om daar dan zo veel mogelijk aan te kunnen voldoen is het dus zaak om zaden in overvloed te produceren en deze op een gunstig moment te verspreiden.

De appel van de boom is een bekend beeldend gezegde. Die komt dus niet ver. Maar berkenzaadjes en populierenpluis waaien met de wind wijd uit in alle richtingen. Essen zaaien hun opvallende groengele discussachtige schijfjes in een ruim tapijt onder de boom. De esdoorn heeft er iets anders op verzonnen door net als de lindeboom het vrij zware ronde zaad te verpakken in een gevleugelde helicopter. Op de wind zal zo het zaad in een wervelende vlucht op ruime afstand van de bron terecht kunnen komen. Andere soorten boomzaden hebben de hulp van dieren of ook mensen nodig om op een aardige afstand van de moederboom te belanden.

De nootvruchten van eik, hazelnoot en beuk bijvoorbeeld worden maar al te graag door

hongerige dieren een eind getransporteerd. Ook de kastanjesoorten doen daar aan mee.

Zo is er voor iedere boomsoort wel een eigen methode om een zo rijk mogelijke verspreiding van het zaad na te streven. Alleen is daarmee nog maar een klein deel van de voortplanting geregeld. De volgende vraag is nu: waar komt het zaad terecht? Is de plek wel geschikt om te ontkiemen en uit te groeien tot een volwassen exemplaar? Het zaadje ligt nu wel op de bodem maar kan evengoed op een stenige ondergrond terecht zijn gekomen. Of in het water zijn gevallen, hetgeen gunstig kan uitpakken doordat het getransporteerd wordt en aanspoelt. Maar ook kan het de ondergang betekenen.

Bovendien is een geschikte plek op de grond

Het kiemplantje van de eik, dat ieder van ons ooit wel heeft gezien

toch nog lang niet altijd een garantie voor een geslaagde ontkieming en groei. De bodem moet ook nog ontvankelijk zijn en de juiste voeding en samenstelling bieden. Maar zelfs dan kan de lokatie nog ongeschikt blijken te zijn. Dat bleek mij toen ik in een nog ongebruikt hangmandje een kiemplantje ontdekte van een in de nabijheid groeiende donkere sieresdoorn. Nu is mijn hulp nog vereist om later een geschikte standplaats te vinden waar de boom tot verdere ontwikkeling kan komen.

Dat is in principe dus toch niet de bedoeling geweest van het natuurlijke verspreidingsproces. Ook de kiemplant van de bonte suikerdoorn in mijn grasveld is daar niet op een geschikte standplaats tevoorschijn gekomen. Werk aan de winkel dus voor later om noodhulp te bieden in de kunstmatige natuur. Nodig of niet nodig?

Intussen is het wel goed te volgen hoe zo'n boomkiem tot ontwikkeling komt. De eenvoudigste allereerste reactie bij de ontkieming is de vorming van een wortel. Er is water nodig en later ook voedsel. Dan komt er een stengeltje met twee kiemblaadjes. Die lijken nog nergens op. Maar even later volgen twee normalere bladeren en is het al duidelijk te zien welk soort boom hier in de maak is. Nog duidelijker wordt dat bij het volgende stel bladeren die qua vorm en kleur de toekomstige bladvorm evenaren. Nu wordt het dus tijd om de kleuter uit zijn benarde positie te bevrijden en over te planten naar een betere woonplek. Of niet! Opvallend is nog dat er tot nu toe steeds sprake is van een stel bladeren die duidelijk tegenover elkaar staan.

Pas later als er een echte stam gevormd wordt komen de bladeren meest niet meer aan de stam tot ontwikkeling maar verspreid aan dan gevormde zijtakken. Zo blijkt het mogelijk te zijn om van nabij de natuurlijke gang van zaken op de voet te volgen. Buiten in tuin en veld maar ook binnenshuis bij een bloempot.

Jan van Twisk

De gespleten tong van de slang

De enige giftige slang in ons land is de adder, duidelijk herkenbaar aan het zigzagpatroon op zijn rug.

Al fietsend over de hei in Drente, Overijssel of de Veluwe, kun je nog weleens een bordje tegenkomen: "Pas op, zonnende adders."

Maar bij ons in Brabant zijn het vooral de ringslang en de gladde slang, beiden ongevaarlijk. Vooral voor de gladde slang is in onze contreien, met name vanaf Eersel, Bergelijk, richting België, hard gewerkt door verschillende natuurbeheer-organisaties om een geschikt leefgebied te creëren.

Het sleutelwoord hiervoor is biodiversiteit. Niet alleen de gladde slang profiteert, maar een hele hoop andere planten en dieren lift-en mee. Vlinders, kevers, vogels, bloemen en grassen, de soortenrijkdom wordt veel groter door een gebied meer open te maken.

Dat ook ongevaarlijke slangen niet echt geliefd zijn, heeft zeker ook te maken met die constant bewegende, gevorkte tong. Het heeft toch iets griezeligs!

Alle slangensoorten, giftig of niet, zijn voorzien van dit flitsende werktuig. Daarmee proeven en verkennen zij hun omgeving. Dit is vooral nuttig bij het opsporen van hun prooi. Door de tong steeds in en uit de bek te bewegen, kunnen zij geuren van muizen, jonge vogeltjes en andere lekkere hapjes waarnemen.

Het orgaan van Jacobson

Het geheim zit in het orgaan van Jacobson, gelegen in het gehemelte. Dit orgaan zorgt voor de analyse van de geur, m.a.w. het echte proeven dus.

Een slangentong is gespleten en dat is niet voor niets. Bij het naar binnen trekken van de tong, strijken de beide delen langs het orgaan van Jacobson en wordt de geurinformatie apart uitgelezen. Zo kan de slang "stereo-proeven" en heel snel de juiste richting bepalen waarin de prooi zich bevindt. Het "tongelen" wordt razendsnel herhaald, tot de prooi in zicht komt. Zeker in warme, droge gebieden draagt veelvuldig tongelen met open bek het gevaar van uitdrogen met zich mee. En dus hebben slangen een piepklein spleetje in hun bek. Zo kunnen ze met gesloten bek toch hun tong uitsteken.

Hagedissen

Hagedissen tongelen ook, maar minder vaak. Ze hebben bij de jacht het tongelen ook minder nodig. Hagedissen eten in principe alles wat kleiner is dan zichzelf en jagen

hoofdzakelijk op zicht. Ze reageren vooral op de bewegingen van hun prooien: sprinkhanen, mieren en spinnetjes.

Het tongelen is voor reptielen ook van levensbelang in de voortplantingsperiode. Rivalen, maar zeker ook mogelijke partners en hun paringsbereidheid worden met uitgestoken tong gevonden en zo nodig onderzocht.

Zoogdieren

Dat slangen gebruik maken van het orgaan van Jacobson, wist ik al heel lang, maar wat voor mij nieuw was, is dat ook een aantal zoogdieren een orgaan van Jacobson in hun gehemelte hebben. Muizen, konijnen, katten en honden maken ook gebruik van het orgaan van Jacobson. Door lucht naar binnen te zuigen en langs het orgaan te voeren, verkennen ze hun omgeving. Bij konijnen, een diersoort waarbij de onderlinge communicatie voor een groot deel op geursignalen is gebaseerd, is dit opsnuiven heel mooi te zien. Het konijn lijkt bij dit flehmen, zoals het gesnuif heet, zijn neus steeds heen en weer te bewegen. In werkelijkheid trekt het dier zijn bovenlip op en sluit tegelijkertijd zijn neus af. Zo zuigt hij via de bek bijvoorbeeld de lucht van een ander konijn naar binnen en voert dit langs het orgaan van Jacobson. Dat orgaan vertelt hem wat het geslacht van het dier is, de sociale status en of het eventueel paringsbereid is.

Paarden

Paarden flehmen met opgeheven hoofd. Bij deze dieren zit het orgaan van Jacobson niet in het gehemelte, maar onderin de neusholte.

Normaliter wordt de ingeademde lucht daar niet expliciet langs gevoerd. In het geval dat accuraat ruiken belangrijk is, zoals voor een hengst op zoek naar een tochtige merrie, sluit het paard de neus af met de bovenlip en gooit het hoofd naar achteren. De opgesnoven lucht blijft zo mooi lang binnen en kan perfect langs het orgaan worden gevoerd.

Kikkers en padden

En dan nog even dit: kikkers en padden steken hun tong ook heel vaak uit, maar dat is niet om lucht te proeven.

Amfibieën vangen prooien met hun tong. Zonder vóór te proeven, maar gewoon in één keer hap-slik-weg! Het is maar dat je het weet!

Nelly van der Burgt

Flehmend paard

In 't Oude Wandelpark van Valkenswaard zijn voor het eerst rugstreeppadden aange troffen. Dit blijkt een nieuwe vindplaats. De pad is voor mij een graag geziene tuingast. Al helemaal wanneer ik ze tegenkom tijdens de vele werkzame uurtjes op mijn volkstuin in Valkenswaard. Het is een goede indicatie dat ik nachtelijke hulp krijg bij het "slakkenvrij" houden van mijn tuin.

Ik zie regelmatig gewone padden, maar op 23 april 2013 trof ik mijn eerste rugstreeppad aan, zonnend op het pad van mijn volkstuin. Een vermoedelijke pionier op zoek naar beschutting. Mijn tuin ligt vol met dakpannen, stenen en dergelijke, wat uiteraard ideale beschutting biedt.

In de daaropvolgende maanden deed ik meerdere waarnemingen, zowel op het volkstuincomplex, als ter hoogte van het naastgelegen "Oude Wandelpark". Door mijn waarnemingen door te geven aan RAVON, zijn we erachter gekomen dat het hier om een nieuwe vindplaats gaat van deze soort. Begin jaren 80 is er eenmaal één rugstreeppad gezien ergens ter hoogte van de Eindhovensche Golf, even ten noorden van mijn vindplaatsen, verder niets. Recente populaties zijn bekend van de Groote Heide ten oosten van de A2, zo'n 4 kilometer oostelijk van deze nieuwe vindplaats en van het Strijper Aa-gebied, zo'n 12 km zuidelijker. Twee nieuwe ecoducten over de A2 en de N396 verbinden deze populaties met mijn vindplaatsen en hebben mogelijk zelfs gezorgd voor de kolonisatie van het Peetersven.

Om meer inzicht te krijgen in het voorkomen van rugstreeppadden in Valkenswaard, werd mij gevraagd de komende tijd actiever

te monitoren en mijn waarnemingen te registreren via Telmee.nl. Ik heb me daarom voorgenomen wekelijks te gaan luisteren naar de koren en een poging te doen naar het op zicht waarnemen van deze prachtige paddensoort.

Mijn eerste telling was op 28 mei. Bewapend met een zaklamp en camera ging ik het veld in. Ondanks het regenachtige, koele weer, het was (8°C), werd deze avond toch een succes. Tijdens mijn wandeling hoorde ik diverse groene kikkers, maar geen rugstreeppadden. Wel zag ik vijf rugstreeppadden over het zandpad richting het Peetersven kruipen. Ook vond ik nog een Alpenwatersalamander en meerdere gewone padden. Een leuke eerste telling en de bevestiging dat er ook in 2015 rugstreeppadden zijn in Valkenswaard. Het Peetersven is tamelijk ondiep, maar verrassend groot, met relatief weinig begroeiing en diverse kale oeverdelen. Doordat het juist een erg ondiep ven is, warmt het vrij snel op en kan het een ideale voortplantingsplek zijn voor diverse amfibieënsoorten.

De daaropvolgende week was veel warmer en zou wederom goede resultaten moeten opleveren. Overdag warmen de zandpadden op door de zon en blijven vervolgens na zonsondergang lang warm.

Rugstreeppadden verschijnen in de schemering op deze paden en zijn dan gemakkelijk waar te nemen. Tijdens deze avond trof ik vier rugstreeppadden aan. Het waren adulte dieren met een lengte tussen de 5,5 en 7,5 cm. Net als tijdens de voorgaande telling, lieten ook diverse gewone padden zich zien. De komende weken blijf ik monitoren en mijn waarnemingen doorgeven!

Frank Heijmans

NATUURWERKGROEP WAALRE

.Op zaterdag 19 september start het onderhoudsseizoen van de IVN Natuurwerkgroep (Houtwallengroep) Waalre weer. U bent van harte welkom om op woensdag- en zaterdagochtend

Op zaterdag 19 september wordt om 09.00 uur gestart met het opschonen en uitdunnen van de houtwal gelegen aan het perceel Rembrandtlaan/Smeleweg in Waalre-dorp.

De Elshouters

Van zaterdag 3 oktober tot en met zaterdag 31 oktober wordt het perceel "de Elshouters" van Natuurmonumenten vlakbij de Volmolen onder handen genomen.

Landelijke Natuurwerkdag

Op zaterdag 7 november is er de Landelijke Natuurwerkdag.

Ook in de gemeente Waalre organiseert het IVN op het Heideveld aan de Sofiastraat in Aalst de Natuurwerkdag. Op dat perceel worden dan op de heide jonge dennen- en berkenopslag verwijderd.

Vennencluster Hutdijk

Na deze landelijke natuurwerkdag wordt een volgend vennencluster aangepakt en wel tussen de Hutdijk en de A67 - A2.

Er zal één ven van de gemeente worden op-

geschoond en twee vennen van Stichting het Brabants Landschap.

Afgelopen seizoen 2014 - 2015

In het afgelopen seizoen hebben we aan de volgende locaties beheer en onderhoud uitgevoerd: Heideveld Meerberg en diverse vennen waaronder Meeuwven, Klein Molenvenen en Blokvenen.

Meedoen

Er wordt in de periode van september tot eind maart 2016 op woensdag- en zaterdagochtend gewerkt van 09.00 tot 12.00 uur. U bent van harte welkom en kunt meedoen met werkzaamheden die geschikt zijn voor alle leeftijdsgroepen. Heeft u een zaag- of schaar breng die dan mee en mocht u die niet bezitten dan zorgen wij daarvoor.

Aanmelden

Wim van Stipdonk: tel. 040-2216573,

email: stipd017@planet.nl.

Ben Putman: tel. 040-2215000, email:

ben.putman1@gmail.com.

Bericht van de bomenwerkgroep: **Watercypressen in Schaft op de Waardevolle lijst.**

Bronnen:

- *Wikipedia.*
- *ANWB bomengids van Europa.(2004)*
- *Bomenstichting Zutphen e.o.*
- *Monumentaltrees.com*
- *Stemderbomen.nl*

1 *Kustsequoia (Sequoia sempervirens).*

Orig. Californische kust. Hoger dan 2.

2 *Mammoetboom (Sequoiadendron giganteum).*

Orig. Sierra Nevada. Dikker dan .

3 *Watercypres (Metasequoia glyptostroboides).*

Orig. China. Bladverliezend.

Sequoia sempervirens

Gedijt het best in een mild klimaat, gestimuleerd door een ruime mate van neerslag en zomerse nevelen. De bomen kunnen zo hoog worden omdat het vocht in de lucht condenseert op de hoogste takken, daardoor hoeven zij minder water via het wortelstelsel aan te voeren.

Sequoiadendron giganteum

Heeft voor zaadontkieming nodig: direct zonlicht, water, en een kale bodem met mineralen zoals die na een brand overblijft. Tannine in het hout beschermt de boom tegen schimmels, bacteriën en insecten. De bast is brandwerend door de tannine. Het wortelstelsel is ondiep (tot ca 2 mtr) , en kan een diameter van ruim 90 m bereiken. De schors is zacht, men kan probleemloos op de stam stempen zonder vuisten te verwonden.

Generaal Sherman heeft zijn 1^e tak op ca 40 m hoogte, stamomtrek op 1,5 m hoogte is ca 25 m, de totale hoogte ca 84 m. Bij onderzoek in 2000 werd zijn leeftijd geschat op 2000 jaar. (voorheen op veel ouder) Er zijn echter wel oudere bomen omgezaagd. In 2006 brak een grote zijtak af met een omtrek van 6,6 m . Er zijn op de wereld hogere en dikkere bomen, echter, Generaal Sherman heeft zijn titel “grootste boom ter wereld “ te danken aan zijn houtvolume.

(zie berekening op monumentaltrees.com)

*Mammoetboom “Generaal Sherman”
is de grootste boom ter wereld*

Metasequoia glyptostroboides

(lijkt uiterlijk veel op de Moerascipres) en is een hele snelle groeier. Na zijn ontdekking in de veertiger jaren van de vorige eeuw, werd hij in het westen aangeplant vanaf 1948. Daarvoor was hij alleen als fossiele boom bekend. Aanvankelijk werd hij geplant op vochtige plekken, nu ook op drogere standplaatsen. Hij is winterhard tot -25 gr. In het voorjaar heeft hij frisgroene naalden, in de herfst geelrode naalden. De stam is roodbruin tot grijsbruin, verticaal geplooid of geribbeld.

Het voorvoegsel *meta* werd gegeven door de Chinese botanicus Miki. Het woord betekent *lijkend op* of *verwant met* omdat hij vond dat deze boom leek op de hem bekende sequoia's. *Glyptostroboides* is afgeleid van *glyptostrobos*, een naaldboom die in China groeit en die net als de Watercypres in de winter zijn naalden verliest. De Nederlandse naam watercypres heeft te maken met de veronderstelde behoefte van deze boom aan vocht.

In Valkenswaard zijn in 2015 op twee locaties drie Watercypressen op de Waardevolle lijst gezet, en wel in Schaft aan de Dorpsstraat in de buurt van houthandel Smolders. Vanaf de straat zijn ze zichtbaar. Tegenover Kempenhof aan de Antwerpse-baan staan in of op het trottoir ook twee jonge Watercypressen.

Janka Kessener

JAARPROGRAMMA

gidsenochtenden 2015 – 2016.

Alle ochtenden beginnen om 9.00 uur. Bij buitenochtenden graag wat eerder aanwezig zijn, zodat we op tijd kunnen vertrekken. Meestal komen we tijd te kort!

Woensdag 23 september:

Wandeling naar de Oase. Bij onze laatste wandeling hier, waren er zoveel bijzondere planten te zien, dat we dit gebiedje ook graag eens in het najaar willen bekijken als er zaden zijn.

Woensdag 14 oktober:

Met Mari de Bijl naar de oude kweekvijvers. Het gebied ontwikkelt zich prachtig! We proberen zoveel mogelijk in verschillende seizoenen te gaan kijken! Een buitenkansje, want het is normaal niet voor publiek toegankelijk!

Woensdag 11 november:

Louis Koolen. Vóór de pauze praat hij over de eik, het onderwerp van het nieuwe project. Het tweede gedeelte gaat over darmen en/of bloedsomloop.

Woensdag 16 december:

Kerstochtend voor alle IVN-ers. Eigen inbreng is meer dan welkom! Ieder jaar opnieuw worden we verrast door leuke, originele ideeën. Opgeven bij Lies van Gompel.

Woensdag 20 januari:

Fanny van Zon en Janka Kessener Kochenvertellen over monumentale eiken. En niet alleen in onze eigen omgeving! Hoe ging de mens daar in het *verleden mee om? En hoe is dat nu?*

Woensdag 17 februari:

Opening nieuwe project over de eik. Een ochtend met een *feestelijk tintje!*

Woensdag 16 maart:

Bloemschikken met Gerdie Verbeek. Onderwerp: lente! Zelf meebrengen: mandje of schaalpje, mos, uitlopende takjes, eierschalen, lentebloemetjes, lint, snoeischaar of mes. Alles wat met lente te maken heeft, kun je gebruiken. Ook wintergroen uit eigen tuin. Dit blijft lang mooi.

Voor oasis en draad zorgen wij.

Woensdag 20 april:

Huub van Melick met mossen. Deze keer in de lente, dat geeft weer een heel ander beeld dan in de winter! En er zijn zó veel soorten. Mossen hebben iets mysterieus, iets van oerbeleving...

Dinsdag 24 mei: Jaarlijkse busreis!

Altijd een verrassing!

Woensdag 15 juni: Zomerwandeling.

Lies van Gompel, An Coolen en Nelly van der Burgt

Zie ook volgende pagina.

Zie vervolg op pagina 16

Vervolg JAARPROGRAMMA gidsenochtenden 2015 – 2016.

Extra geplande dagen

Deze extra dagen zijn bedoeld om wat verder weg te kunnen gaan.

Vertrek: met de fiets om 9.00 uur vanaf het IVN-gebouw. Zorg zelf voor eten en drinken voor onderweg. Meestal zijn we rond 15.00 uur weer thuis, maar houd er rekening mee dat het ook weleens later kan worden.

Dinsdag 29 september:

Fietstocht naar de Wulp, het bezoekerscentrum van de Plateaux. Neem je verrekijker mee! Met een beetje geluk zien we iets van de vogeltrek!

Dinsdag 19 april:

Heemkundige fietstocht in en rondom Valkenswaard met Wil Coolen. Hij kan heel geïnspireerd vertellen en weet heel veel over de geschiedenis van Valkenswaard.

Dinsdag 21 juni:

Fietstocht naar de Vlindertuin van Riethoven. Na jarenlange problemen met het onderhoud, is nu de tuin weer prachtig opgeknapt. Heerlijk om zomaar even neer te strijken en te genieten van zoemende insecten en de zon op je gezicht.

Hopelijk wordt het weer een fijn en leerzaam IVN-jaar voor ons allemaal.

De “Parel” van Valkenswaard.

Erg groots was de “paarse deken” op de Postbank bij Arnhem. Wat we onlangs zagen, tijdens een fietstocht in dit gebied.

Maar ook was de heide op de Malpie weer erg mooi, dank zijn het vele werk dat door de vrijwilligers vorig jaar verricht is.

Met volle moed zijn we begonnen met het verwijderen van de vele berken die het uitzicht van het Groot Malpieven belemmeren. Van daaruit gaan we verder aan de oostkant, tussen het zandpad en het fietspad.

Zaterdagmorgen van 9 tot 12 uur, in september en oktober zijn we dan te vinden in dit gebied.

Vanuit de Venbergsemolen staat met pijlen aangegeven waar we bezig zijn.

Breng zelf een takkenschaar of zaagje mee. Ook handschoenen en goed schoeisel zijn wel handig.

Het samen werken is ook heel gezellig. Op tijd koffie hoort er bij.

Op 7 november hopen we dan met de vele vrijwilligers, en het jeugd IVN, het seizoen af te sluiten.

Deze werkzaamheden worden gecoördineerd door de gemeente en Bosgroep-Zuid.

Heb je nog vragen, bel naar Ad baken; tel; 040- 2015181 of stuur een mailtje naar;

h.baken@chello.nl

CONTACTGEGEVENS IVN-WERKGROEPEN VALKENSWAARD

Werkgroepen	Contactpersoon	Telefoon	E-mailadres
Bomenwerkgroep	Kees Wels	2016394	chgwels@gmail.com
Cursuswerkgroep	Anneke Droog	2014727	w.droog@wanadoo.nl
Documentatiecentrum	Ria Rutten	2015723	h.rutten21@chello.nl
Natuurwerkgroep	Harrie van de Broek	2018239	h.broekbrom@onsmail.nl
Jeugd-IVN	Ad Baken	2015181	h.baken@chello.nl
Leskisten	Lies van Gompel	2068470	liesvangompel@onsbrabantnet.nl
Publiciteit	Emile Weijters	2075670	e1000acmw@gmail.com
Redactiewerkgroep	Mieke van Baalen	2217748	miekevanbaalen@gmail.com
Schoolgidsengroep	Lies van Gompel	2068470	liesvangompel@onsbrabantnet.nl
Schoolproject	Fanny van Zon	2212983	fanny.van.zon@hetnet.nl
Schoolproject uitleen	Wil Koopman	2017955	wiljakoopman@onsmail.nl
Tuinwerkgroep	Irene Martens	2018712	ireen@onsmail.nl
Vogelwerkgroep	Annie Jansen	2012320	w.nieuwenhuijzen@upcmail.nl
Wandelingen (incl. Waalre)	Emile Weijters	2075670	e1000acmw@gmail.com

Contactgegevens IVN-werkgroepen Waalre

Werkgroepen	Contactpersoon	Telefoon	E-mailadres
Scholenwerk Aalst	Chantal v.d. Strigt	2217250	oudenstrigt@hetnet.nl
Natuurwerkgroep	Wim van Stipdonk	2216573	stipd017@planet.nl
Milieuwerkgroep	Leo Eijkelenboom	2216996	leo@eijkelenboom.com
Vlindertuin Waalre	Hans Melissen		vlindertuinwaalre@gmail.com
Wandeling Wolders Ven	Paulien Zuidweg	2217021	p.zuidweg@hetnet.nl
Opleidingencontact Waalre	Bep van Stipdonk	2216573	stipd017@planet.nl
Wandelroutes	Cor de Jong	2115479	cfjdejong@versatel.nl

Contactgegevens IVN-werkgroepen Riethoven

Werkgroepen	Contactpersoon	Telefoon	E-mailadres
Scholenwerkgroep	Nellie Das	2016075	nelliedas@gmail.com
Schoolwandelingen	Nellie Das	2016075	nelliedas@gmail.com
Kerk- en steenuilen	Jan Das	2016075	jandas61@hotmail.com
IVN-wandelpaden	Jan Das	2016075	jandas61@hotmail.com

Redactieleden Valkenswaard - Aalst/Waalre

Nelly van der Burgt
Annelies Theeuwes
Irene Martens
Mieke van Baalen
Arthur Jeurissen
Frans Vierstraete

Let op!

Tekst digitaal aanleveren als los bestand op ons mailadres:
natuurwijzer@gmail.com

Wilt U de illustraties als een *los bestand* aanleveren,
dit is belangrijk om een goede kwaliteit afdruk te krijgen

De inleverdatum voor het **winternummer** is
Vrijdag, 27 november 2015